

Breksita ietekme uz kultūras jomu

Publicēts: 04.11.2020.

Par breksitu dēvē Apvienotās Karalistes izstāšanās no Eiropas Savienības procesu.

2020.gada 31.janvāra pusnaktī pēc Centrāleiropas laika (attiecīgi 1. februārī plkst. 01.00 pēc Latvijas laika) Apvienotā Karaliste (AK) izstājās no Eiropas Savienības (ES). Ar š.g. 1.februārī stājās spēkā Izstāšanās līgums un pārejas periods, kas ilga līdz 2020. gada 31. decembrim, un 2020. gada 30. decembrī EK prezidente un Eiropadomes priekšsēdētājs no vienas puses un AK premjerministrs no otras puses parakstīja nākotnes attiecību vienošanos, kas ietver trīs līgumus: [ES un AK Tirdzniecības un sadarbības līgumu](#), [ES un AK Līgumu par drošības procedūrām klasificētās informācijas apmaiņai un aizsardzībai](#); [AK valdības un EURATOM Līgumu par sadarbību kodolenerģijas drošā izmantošanā miermīlīgiem mērķiem](#). Līgumi tiek provizoriski piemēroti no 2021. gada 1. janvāra, taču tos vēl ir jāratificē Eiropas Parlamentā. Vienlaikus jāatzīmē, ka spēkā esošs ir arī Izstāšanās līgums.

[Plašāka informācija par AK izstāšanās no ES procesu](#)

[Eiropas Komisijas informatīvais materiāls, izskaidrojot ES un AK Tirdzniecības un sadarbības līgumu.](#)

[Eiropas Komisijas informatīvais materiāls jautājumu un atbilžu formā par ES un AK Tirdzniecības un sadarbības līgumu](#)

[Kā mainīsies ES un AK attiecības no 2021. gada 1. janvāra.](#)

[Eiropas Komisijas paziņojums par pārmaiņām sadarbībā ar AK no 2021. gada 1. janvāra](#), ņemot vērā tās izstāšanos no ES vienotā tirgus un muitas ūnijas.

Kādas pārmaiņas breksits ievieša kultūras nozarē?

AUTORTIESĪBU JOMĀ

Nākotnes attiecību vienošanās starp ES un AK paredz, ka abu pušu attiecības autortiesību jomā turpinās reglamentēt starptautiskie (daudzpusējie) autortiesību līgumi, starp tiem Līgums par intelektuālā īpašuma tiesību komercaspektiem (TRIPS), Pasaules Intelektuālā īpašuma organizācijas (WIPO) Līgums par autortiesībām (WCT), WIPO Līgums par izpildījumu un fonogrammām (WPPT), Parīzes Konvencija par rūpnieciskā īpašuma aizsardzību un Bernes Konvencija par literatūras un mākslas darbu aizsardzību, kam abas puses ir līgumslēdzējas.

Atbilstīgi šajos nolīgumos paredzētajām saistībām un jo īpaši "valsts režīma" un "vislielākās labvēlības režīma" principiem, kurus attiecina uz valsts piederīgajiem un juridiskām personām, kas atbilst kritērijiem, pēc kuriem nosaka tiesības uz aizsardzību TRIPS līguma ietvaros, no izstāšanās dienas starptautiskais regulējums attiecas uz šādiem aspektiem:

autortiesību un blakustiesību aizsardzība (piem., ekskluzīvās tiesības uz reproducēšanu, izplatīšanu, iznomāšanu, izziņošanu un publiskošanu, kas pienākas autoriem un attiecīgā gadījumā arī blakustiesību subjektiem (fonogrammu producentiem, izpildītājiem un raidorganizācijām));

autortiesību un atsevišķu blakustiesību aizsardzības termiņš;

pienākumi saistībā ar tehnoloģiskiem aizsardzības pasākumiem un informāciju par tiesību pārvaldību;

datubāzes, izņemot tālāk norādītos gadījumus;

datorprogrammas;

autortiesību piemērošana (jo autortiesības pieder pie intelektuālā īpašuma tiesībām, uz ko attiecas *TRIPS* līguma 3. daļa), tostarp plašāki pasākumi.

Jāievēro, ka minētie daudzpusējie starptautiskie nolīgumi nenodrošina tāda paša veida vai līmeņa aizsardzību attiecībā uz atsevišķām tiesībām un — attiecīgā gadījumā — šādu tiesību izņēmumiem un ierobežojumiem kā pašreizējais ES autortiesību *acquis*. Turklāt ES *acquis* paredz zināmus *lex specialis* vai īpašus pārrobežu pasākumus, kas nāk par labu tiesību īpašniekiem vai izmantotājiem iekšējā tirgū, un/vai tiesību pārvaldību, kam nav līdzinieku starptautiskajās konvencijās.

Ņemot vērā iepriekš minēto, AK izstāšanās no ES autortiesību un blakustiesību jomā radīja tālāk aprakstītās sekas:

Raidorganizācijas

Direktīva 93/83/EEK paredz, ka atklāta raidīšana caur satelītu notiek tikai dalībvalstī, kur tiek ievadīti programmas nesēji signāli, un tas nozīmē, ka autortiesību aptvertas darbības licencēšanas vajadzībām tiek lokalizētas. Tātad, ja raidorganizācijas vēlas raidīt kādu darbu vai blakustiesību objektu, ir pietiekami, ja tās iegūst tiesības tajā dalībvalstī, kur tiek ievadīts signāls.

No izstāšanās dienas raidorganizācijas AK vairs nevar izmantot šo direktīvā paredzēto mehānismu, kad tās sniegs pārrobežu satelītapraides pakalpojumus klientiem ES, un tām nākas iegūt tiesības visās signāla sasniegtajās dalībvalstīs. Līdzīgā kārtā arī raidorganizācijas ES vairs nevar izmantot direktīvā paredzēto mehānismu, kad tās sniedz pārrobežu satelītapraides pakalpojumus klientiem AK, un tām nākas iegūt tiesības no visiem attiecīgajiem tiesību īpašniekiem, ja tās vēlas raidīt Apvienotajā Karalistē.

Kolektīva tiesību pārvaldība (muzikālo darbu tiešsaistes tiesības)

Direktīvas 2014/26/ES par autortiesību un blakustiesību kolektīvo pārvaldījumu un muzikālo darbu tiesību lietošanai tiešsaistē daudzteritoriālo licencēšanu iekšējā tirgū 30.pants paredz, ka atsevišķos gadījumos pastāv pienākums pārstāvēt citu mantisko tiesību kolektīvā pārvaldījuma organizāciju saistībā ar daudzteritoriālu licencēšanu (attiecībā uz muzikālu darbu tiešsaistes tiesībām).

No izstāšanās dienas ES mantisko tiesību kolektīvā pārvaldījuma organizācijām vairs nav pienākuma pārstāvēt AK mantisko tiesību kolektīvā pārvaldījuma organizācijas saistībā ar daudzteritoriālu licencēšanu tā, kā paredzēts Direktīvas 2014/26/ES 30. pantā, un otrādi.

Nenosakāmu autortiesību subjektu darbi

Atsevišķas kultūras iestādes ES var izmantot priekšrocības, ko sniedz nenosakāmu autortiesību subjektu darbu savstarpējas atzišanas sistēma, kuru paredz Direktīva 2012/28/ES par dažiem atļautiem nenosakāmu autortiesību subjektu darbu izmantošanas veidiem.

No izstāšanās dienas Direktīvā 2012/28/ES paredzētais savstarpējas atzišanas mehānisms vairs nav piemērojams AK un ES starpā. Līdz ar to AK atzītie nenosakāmu autortiesību subjektu darbi no izstāšanās dienās vairs netiek atzīti ES saskaņā ar Direktīvu 2012/28/ES, un tas pats notiek ar ES atzītajiem nenosakāmu autortiesību darbiem, jo AK vairs nebūs pieejama Direktīvā 2012/28/ES paredzētā savstarpējās atzišanas sistēma. Tas nozīmē, ka ES kultūras iestādēm nenosakāmu autortiesību subjektu darbus no AK vairs nav atļauts izmantot saskaņā ar direktīvu (tas jo īpaši attiecas uz pieejamību tiešsaistē), un otrādi.

Piekluve iespieddarbiem personām, kuras ir neredzīgas, ar redzes traucējumiem vai ar drukas lasītspēju citu iemeslu dēļ

Ar Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvu (ES) 2017/1564 ir ieviests obligāts izņēmums tādu personu interesēs, kas ir neredzīgas, ar redzes traucējumiem vai ar drukas lasītspēju citu iemeslu dēļ, un tādu pilnvarotu struktūru interesēs, kas darbojas šādu personu labā. Direktīva arī paredz, ka šādas pilnvarotas struktūras var izmantot izņēmumu, kas piešķirts labuma guvējam vai citai pilnvarotai struktūrai citās dalībvalstīs, un ka labuma guvēji un pilnvarotās struktūras var piekļūt kopijām pieejamā

formātā no pilnvarotās struktūras jebkurā dalībvalstī.

No izstāšanās dienas personām AK vairs nav iespējas iegūt kopijas pieejamā formātā no pilnvarotām struktūrām ES saskaņā ar Direktīvā (ES) 2017/1564 paredzēto sistēmu. Tāpat pilnvarotās struktūras un labuma guvējas personas ES vairs nevar iegūt kopijas pieejamā formātā no pilnvarotām struktūrām AK. Pieejamā formātā sagatavotu kopiju apmaiņu starp ES un tām trešām valstīm, kas ratificējušas Marrākešas līgumu (AK to pašlaik nav ratificējuši), reglamentē Regula (ES) 2017/1563 par to, kā tādu personu interesēs, kas ir neredzīgas, ar redzes traucējumiem vai ar drukas lasītspēju citu iemeslu dēļ, notiek Savienības un trešo valstu pārrobežu apmaiņa ar konkrētu ar autortiesībām aizsargātu darbu un blakustiesību objektu kopijām pieejamā formātā. Šajā sakarā ir būtiski piezīmēt, ka pašlaik AK nav pievienojusies Marrākešas līgumam.

Tiešsaistes satura pakalpojumu pārnesamība

Regula (ES) 2017/1128 par tiešsaistes satura pakalpojumu pārrobežu pārnesamību iekšējā tirgū nosaka, ka tiešsaistes satura pakalpojuma, kuru sniedz par samaksu naudā, sniedzējiem jānodrošina iespēju abonētajam, kas uz laiku uzturas dalībvalstī, piekļūt tiešsaistes pakalpojumam un izmantot to tādā pašā veidā kā dzīvesvietas dalībvalstī.

No izstāšanās dienas personas, kas dzīvo AK, vairs nevar, ceļodamas pa Eiropu, izmantot savus digitālā satura abonementus; savukārt tiešsaistes satura pakalpojumu sniedzējam, kas veic uzņēmējdarbību AK, ir jāpilda tās ES dalībvalsts vai dalībvalstu noteikumi, kurā tas vēlas saviem abonētajiem piedāvāt pakalpojumus — tostarp tam ir jāiegūst visas vajadzīgās tiesības attiecībā uz šo dalībvalsti vai dalībvalstīm.

Sui generis datubāzu tiesības

Direktīvas 96/9/EK par datubāzu tiesisko aizsardzību ar zināmiem nosacījumiem 7. pants piešķir aizsardzību datubāzu veidotājiem ES dalībvalstīs ("*sui generis* datubāzu tiesības"). Direktīvas 11. pantā noteikts, ka personas, kas gūst labumu no aizsardzības saskaņā ar *sui generis* tiesībām, var būt tikai datubāzu veidotāji (vai tiesību subjekti), kas ir kādas ES dalībvalsts pilsoņi vai kuru pastāvīgā dzīvesvieta ir ES teritorijā, vai juridiskas personas, kas izveidotas saskaņā ar dalībvalsts tiesību aktiem (kuru juridiskā adrese, pārvaldes institūcijas vai galvenā darbības vieta ir ES).

No izstāšanās dienas AK pilsoņi (izņemot gadījumus, kad viņu pastāvīgā dzīvesvieta ir ES) un juridiskas personas, kas izveidotas saskaņā ar AK tiesību aktiem, vairs nevar saglabāt vai iegūt *sui generis* datubāzu tiesības attiecībā uz datubāzēm ES. Tāpat ES dalībvalstu pilsoņi un juridiskas personas vairs nevar saglabāt vai iegūt *sui generis* datubāzu tiesības attiecībā uz datubāzēm AK.

[Eiropas Komisijas paziņojums par Apvienotās Karalistes izstāšanos un ES noteikumiem autortiesību un blakustiesību jomā](#)

AUDIOVIZUĀLO MĒDIJU PAKALPOJUMU JOMĀ

No izstāšanās dienas AK vairs nav saistoši arī ES tiesību akti audiovizuālo mediju pakalpojumu jomā. Tam ir galvenokārt tālāk aprakstītās sekas.

Izcelsmes valsts un jurisdikcija

Direktīva 2010/13/ES (Audiovizuālo mediju pakalpojumu direktīva) balstās uz tā saukto "izcelsmes valsts" principu, kas paredz, ka mediju pakalpojumu sniedzēji ir parasti pakļauti tikai to izcelsmes ES dalībvalsts likumam un jurisdikcijai (kā tā noteikta direktīvā), arī tad, ja to raidījumi tiek uztverti un/ vai retranslēti citās ES dalībvalstīs.

Audiovizuālo mediju pakalpojumu direktīvā ir īpašas normas, pēc kurām noteikt, kuras ES dalībvalsts jurisdikcijā mediju pakalpojumu sniedzējs ir pēc izcelsmes valsts principa. Galvenais – tādiem pakalpojumu sniedzējiem, pamatojoties uz direktīvā noteiktajiem īpašajiem kritērijiem, ir jābūt tās dalībvalsts iestāžu jurisdikcijā, kurā tie dibināti. Gadījumiem, kuros šie kritēriji nav piemērojami, ir doti papildu kritēriji mediju pakalpojumu sniedzējiem, kuri raida caur pavadoniem. Ja nav piemērojami nekādi iepriekš minētie kritēriji, tad kompetentā dalībvalsts ir tā, kurā pakalpojumu sniedzējs veic uzņēmējdarbību Līguma par Eiropas Savienības darbību 49.–55. panta nozīmē.

Audiovizuālo mediju pakalpojumu sniedzēji, kuri pašlaik ir AK iestāžu jurisdikcijā (piemēram, būdami dibināti AK direktīvas izpratnē), no izstāšanās dienas var nonākt kādas ES-27 dalībvalsts jurisdikcijā, ja būs izpildīti Audiovizuālo mediju pakalpojumu direktīvas 2. pantā noteiktie kritēriji. Bez tam audiovizuālo mediju pakalpojumiem, kas nāk no AK kā trešās valsts un neatbilst Audiovizuālo mediju pakalpojumu direktīvas 2.panta nosacījumiem, ES-27 dalībvalstis var pēc saviem ieskatiem pienācīgi rīkoties, ar noteikumu, ka to rīcība atbilst Savienības tiesību aktiem un starptautiskajiem pienākumiem un, attiecīgos gadījumos, ir Eiropas Konvencijas par pārobežu televīziju robežās (sk. Audiovizuālo mediju pakalpojumu direktīvas 54. apsvērumu).

Izcelsmes valsts un raidīšanas/uztveršanas brīvība

Saskaņā ar Audiovizuālo mediju pakalpojumu direktīvas 3.pantu dalībvalstis nodrošina uztveršanas brīvību un neierobežo audiovizuālo mediju pakalpojumu retranslāciju savā teritorijā no citām dalībvalstīm šīs direktīvas koordinētajās jomās ietilpstošo apsvērumu dēļ.

No izstāšanās dienas AK mediju pakalpojumu sniedzēju audiovizuālo mediju pakalpojumi, kas tiek uztverti vai retranslēti ES, vairs nebaudīs uztveršanas un retranslācijas brīvību, kas noteikta Audiovizuālo mediju pakalpojumu direktīvas 3. pantā. Tāpēc ES-27 dalībvalstis būs tiesīgas, pamatojoties uz saviem tiesību aktiem, attiecīgos gadījumos arī Eiropas Konvencijas par pārobežu televīziju robežās, ierobežot AK izcelsmes audiovizuālo mediju pakalpojumu uztveršanu un retranslāciju.

Noderīga informācija pieejama Eiropas Audiovizuālās observatorijas brīvi pieejamajā izdevumā [„Brexit: The impact on the audiovisual sector”](#).

Eiropas Komisijas paziņojums par Apvienotās Karalistes izstāšanos un ES noteikumiem audiovizuālo mediju pakalpojumu jomā

KULTŪRAS PRIEKŠMETU TIRDZNIECĪBĀ

Izmaiņas skar arī kultūras priekšmetu pārvadāšanu – turpmāk izvedot noteiktu kategoriju kultūras priekšmetus, līdz ar izvešanas atļauju saņemšanu jāparedz muitas procedūras, kā arī ir nepieciešamas importa licences noteiktu kultūras priekšmetu ievēšanai ES.

Ievešana

Lai novērstu no trešajām valstīm, tostarp Apvienotās Karalistes, nelikumīgi izvestu kultūras priekšmetu ievēšanu un uzglabāšanu Latvijā un citviet Eiropas Savienībā, ir pieņemta Eiropas Parlamenta un Padomes regula 2019/880 par kultūras priekšmetu ievēšanu un importu. Tā nosaka, ka ir aizliegts ievest kultūras priekšmetus, kas no tās valsts teritorijas, kur tie tika radīti vai atklāti, tikuši izvesti, pārkāpjot minētās valsts normatīvos aktus. Sistēma importa licences vai importētāja apliecinājuma saņemšanai tiks izstrādāta ne vēlāk par 2025. gada 28. jūniju.

Sīkāka informācija: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=CELEX:32019R0880>

Izvešana

Kultūras priekšmetu izvešanu no Latvijas regulē 2016. gada 20. decembra Ministru kabineta noteikumi Nr. 846, kuros noteiktas tās kultūru priekšmetu kategorijas un to vecums, kuriem nepieciešamas izvešanas atļaujas no LR, izvešanai uz trešajām valstīm, tostarp Apvienoto Karalisti, paredzot muitas procedūru kārtošānu.

Sīkāka informācija: <https://likumi.lv/ta/id/287626-noteikumi-par-kulturas-piemineklu-taja-skaita-valstij-piederoso-senlietu-makslas-un-antikvaro-prieksmetu-izvesanu-no-latvijas-u>

Izvešanu no Eiropas Savienības nosaka PADOMES REGULA (EK) Nr. 116/2009 (2008. gada 18. decembris) par kultūras priekšmetu izvešanu, paredzot tās kultūras priekšmetu kategorijas, to vecumu un finanšu robežvērtības, kurām nepieciešama izvešanas atļauja no ES.

Sīkāka informācija: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/ALL/?uri=CELEX:32009R0116>

Līdz 2020. gada 31. decembrim izsniegtās Nacionālās Kultūras mantojuma pārvaldes atļaujas kultūras priekšmetu izvešanai uz Apvienoto Karalisti pēc minētā datuma vairs nav derīgas turpmākai izmantošanai.

Sīkāka informācija: <https://www.nkmp.gov.lv/lv/kulturas-prieksmetu-aprit>

[Eiropas Komisijas paziņojums par Apvienotās Karalistes izstāšanos un ES noteikumiem kultūras priekšmetu eksporta jomā](#)

<https://www.km.gov.lv/lv/breksita-ietekme-uz-kulturas-jomu>